

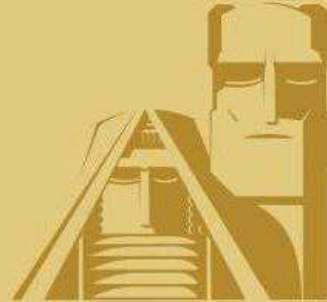
ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԳԻՏԱԿԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

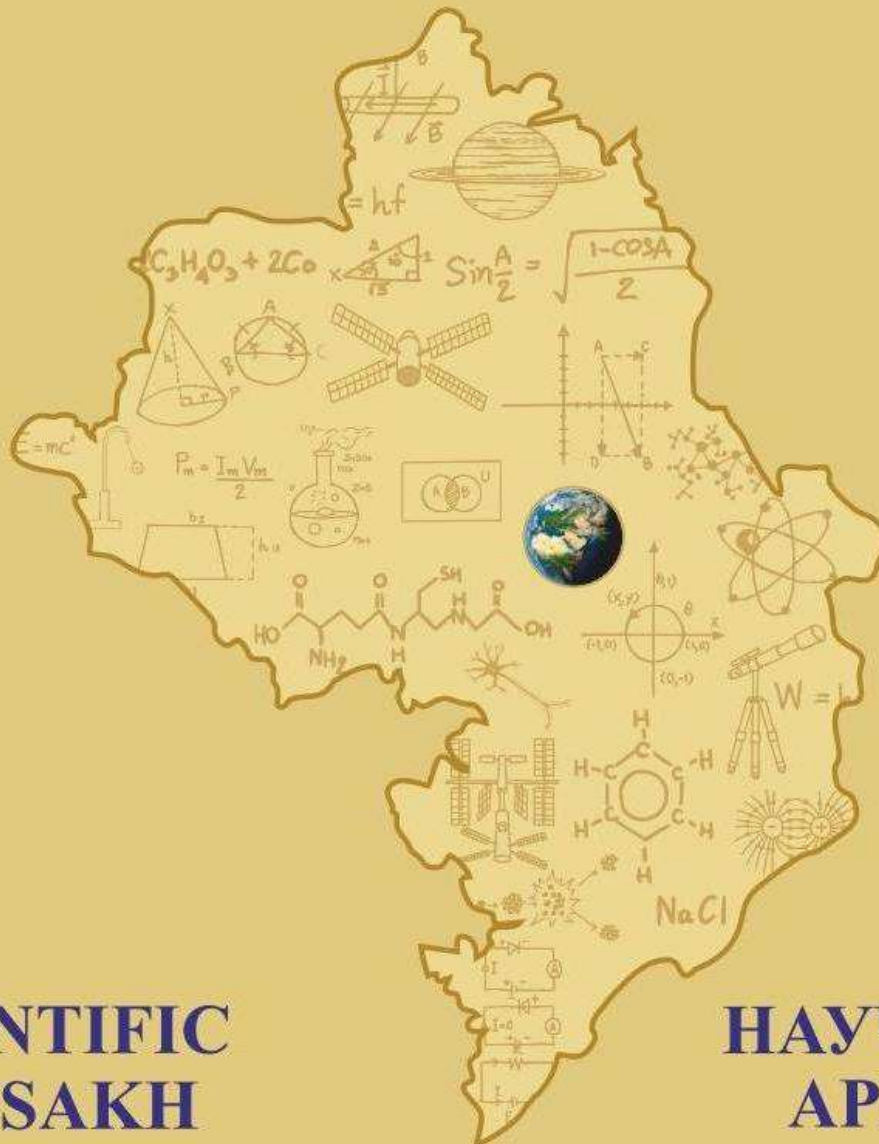
ԵՐԵՎԱՆԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԴԱՆ

«ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ
ՊՂՆՁԱՄՈՒԼԻԲԳԵՆԱՅԻՆ
ԿՈՄԻՏԵԱՑ» ՓԲԸ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻՎՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ
SCIENTIFIC ARTSAKH
НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№ 1(2), 2019

«Գիտական Արցախ» պարբերականն ընդգրկված է Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն որակավորման կոմիտեի (ՀՀ ԲՈԿ) սահմանած դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների ու դրույթների հրատարակման համար ընդունելի գիտական պարբերականների ցանկում:

The «Scientific Artsakh» journal is included in the list of scientific periodicals acceptable for publication of the main results and provisions of doctoral and candidate theses established by the Higher Attestation Committee of the Republic of Armenia (HAC RA).

Журнал «Научный Арцах» включен в список научных периодических изданий, приемлемых для публикации основных результатов и положений докторских и кандидатских диссертаций, установленных Высшим аттестационным комитетом Республики Армения (ВАК РА).

ԱԵԳՄՄ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2019

Հրատարակության է երաշխավորվել Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Рекомендовано к публикации решением ученого совета Ереванского государственного университета

Recommended for Publication by the Yerevan State University Academic Council Decision

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Լախագահ՝ Արամ ՄԻՄՈՆՅԱՆ ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ Ավետիք ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Թեհմինա ՍԱՐՈՒԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Անդամներ՝

Արծրուն ԱՎԱԳՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Հրանտ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Դավիթ ԲԱԲԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Վահրամ ԲԱԼԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Խաչիկ ԳԱԼՍՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Զուլիետա ԳՅՈՒԼԱՍԻՐՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Վլադիսլավ ԳՐՈՒԶԴԵՎ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
Գևորգ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արման ԵՂԻՎԱԶՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Մարել ԺԵՅՄՈ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
Վալենտինա ԼԱՊԵՎԱ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
Օտտո ԼՈՒԻՏԵՐՅԱՆԴՏ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Չամբուրգ, Գերմանիա)
Նազիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Մուշեղ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Գագիկ ԴԱԶԻՆՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Վշոտ ՍԱՐԿՈՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Էդիկ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Կարին ԼԵՐՍԻՍՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
Հայկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Մաքսիմ ՎԱՍԿՈՎ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
Գարիկ ԲԵՌՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Տիգրան ԶՈՂԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գիտական Արցախ, № 1(2), 2019, Երևան, ԱԵԳՄՄ հրատ., 2019, 480 էջ:
Scientific Artsakh, № 1(2), 2019, Yerevan, UYSSA publ., 2019, 480 pages.
Научный Арцах, № 1(2), 2019, Ереван, Изд. ОМУСА, 2019, 480 страниц.

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 2019թ. 1-ին համարում տեղ են գտել հասարակական գիտությունների արդի հիմնախնդիրների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը, Արցախի Հանրապետությունը, Բելառուսի Հանրապետությունը, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, Լեհաստանը, Շվեյցարիան և Ռուսաստանի Դաշնությունը ներկայացնող 50 անվանի ու երիտասարդ գիտնականների աշխատանքները:

In the first issue of the «Scientific Artsakh» journal in 2019 the works on topical issues of social sciences by 50 well-known and young scientists representing Republic of Armenia, Republic of Artsakh, Republic of Belarus, the Islamic Republic of Iran, Poland, Switzerland and the Russian Federation are published.

В первом номере за 2019-ый год журнала «Научный Арцах» опубликованы работы по актуальным проблемам общественных наук, авторами которых являются 50 известные и молодые ученые, представляющие Республику Армения, Республику Арцах, Республику Беларусь, Исламскую Республику Иран, Польшу, Швейцарию и Российскую Федерацию.

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Director of Institute for Armenian Studies of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Ph.D in Law, Associate Professor

Deputy Editor-in-Chief: Tehmina MARUTYAN, Ph.D in Philology, Associate Professor

Members:

Artsrun AVAGYAN, Doctor of Philology, Professor

Hrant AVANESYAN, Doctor of Psychology, Professor

David BABAYAN, Doctor of History, Associate Professor

Vahram BALAYAN, Doctor of History, Professor

Gevorg DANIELYAN, Doctor of Law, Professor

Khachik GALSTYAN, Doctor of Political Sciences, Associate Professor

Gagik GHAZINYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor

Vladislav GRUZDEV, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)

Julietta GYULAMIRYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Nazik HARUTYUNYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Moushegh HOVSEPYAN, Doctor of Philology, Professor

Garik KERYAN, Doctor of Political Sciences, Professor

Tigran KOCHARYAN, Doctor of Political Sciences, Professor

Valentina LAPAEVA, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)

Otto LUCHTERHANDT, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)

Ashot MARKOSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor

Edik MINASYAN, Doctor of History, Professor

Karen NERSISYAN, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor

Hayk SARGSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor

Yuri SUVARYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Economic Sciences, Professor

Maksim VASKOV, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)

Arman YEGHIAZARYAN, Doctor of History, Associate Professor

Marek ZEJMO, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: Арам СИМОНЯН, директор Института арменоведческих исследований ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор

Главный редактор: Аветик АРУТЮНЯН, кандидат юридических наук, доцент

Заместитель главного редактора: Теймина МАРУТЯН, кандидат филологических наук, доцент

Члены:

Арцрун АВАГЯН, доктор филологических наук, профессор

Грант АВАНЕСЯН, доктор психологических наук, профессор

Назик АРУТЮНЯН, доктор педагогических наук, профессор

Давид БАБАЯН, доктор исторических наук, доцент

Ваграм БАЛАЯН, доктор исторических наук, профессор

Максим ВАСЬКОВ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)

Хачик ГАЛСТЯН, доктор политических наук, доцент

Владислав ГРУЗДЕВ, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)

Джюльетта ГЮЛАМИРЯН, доктор педагогических наук, профессор

Геворг ДАНИЕЛЯН, доктор юридических наук, профессор

Арман ЕГИАЗАРЯН, доктор исторических наук, доцент

Мареk ЖЕЙМО, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)

Гарик КАЗИНЯН, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор

Гарик КЕРЯН, доктор политических наук, профессор

Тигран КОЧАРЯН, доктор политических наук, профессор

Валентина ЛАПАЕВА, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)

Отто ЛЮХТЕРХАНДТ, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)

Ашот МАРКОСЯН, доктор экономических наук, профессор

Эдик МИНАСЯН, доктор исторических наук, профессор

Карен НЕРСИСЯН, кандидат экономических наук, доцент

Мушег ОВСЕПЯН, доктор филологических наук, профессор

Гайк САРГСЯН, доктор экономических наук, профессор

Юрий СУВАРЯН, академик НАН РА, доктор экономических наук, профессор

Ռաֆիկ Ավետիսյան. Քաղաքական անջատողականության եուրոնեն ու բնույթը.....74

Rafik Avetisyan. The Essence and Nature of Political Separatism

Рафик Аветисян. Сущность и характер политического сепаратизма

Խաչիկ Գալստյան. Փոքր ժողովրդի մեծ երազանքը. Արցախյան շարժումը հայոց ինքնության գոյաբանության համատեքստում.....82

Khachik Galstyan. The Great Dream of Small Nation: The Artsakh Movement in the Context of Armenians Identification Ontology

Хачик Галстян. Большая мечта малой нации: Арцахское движение в контексте онтологии идентичности армянского народа

Ժաննա Հարությունյան. ԵՄ ազդեցությունը ֆրանս-աֆրիկյան քաղաքական ու տնտեսական հարաբերությունների վրա.....90

Zhanna Harutyunyan. EU Impact on France-African Political and Economic Relations

Жанна Арутюнян. Влияние ЕС на франко-африканские политические и экономические отношения

Սևակ Նիկողոսյան. Պաշտպանական-անվտանգային համակարգի կառավարումը Հայաստանի խորհրդարանական հանրապետության մոդելին անցնելու պայմաններում.....96

Sevak Nikoghosyan. The Defense-Security System Management under the Model of the Parliamentary Republic of Armenia

Севак Никогосян. Управление системой обороны и безопасности в условиях перехода Республики Армения на парламентскую модель правления

Մարութ Վարդազարյան, Երեմ Վարդազարյան. Դ.Թրամփի վարչակարգի հարավկովկասյան քաղաքականության նոր միտումները.....104

Marut Vardazaryan, Erem Vardazaryan. Donald Trump Administration's New Trends in South Caucasus Policy

Марут Вардазарян, Ерем Вардазарян. Новые тенденции в южнокавказской политике администрации Д. Трампа

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ECONOMICS, ЭКОНОМИКА

Արման Ասրյան. Բլոկչեյնի կիրառությունը բնակֆոնդի կառավարման համակարգի բարելավման համատեքստում.....117

Arman Asryan. Application of Blockchain in Improving the Housing Fund Management System

Арман Асрян. Применение блокчейн в совершенствовании системы управления жилищным фондом

Եվգենյա Նայրիյան. Հայաստանի Հանրապետության դրամավարկային և Արցախի Հանրապետության հարկաբյուջետային քաղաքականությունների համահարթեցման խնդիրները.....128

Yevgenya Nayriyan. Coordination Problems of the Republic of Armenia Monetary Policy and Fiscal Policy of the Republic of Artsakh

Евгения Айриян. Проблемы координации денежно-кредитной политики Республики Армения и фискальной политики Республики Арцах

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՋԱՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԲՆՈՒՅԹԸ*

ՀՏԴ 323.173

ՌԱՖԻԿ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ ՊԿԱ քաղաքական կառավարման և
հանրային քաղաքականության ամբիոնի ասպիրանտ,
բ.Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
ravetisyan94@gmail.com*

Հողվածում ուսումնասիրված են անջատողականության հայեցակարգային ըմբռնումները: Ժամանակակից աշխարհում կենտրոնամետ ու կենտրոնախույս արդիականացման միտումները հանգեցնում են ինտեգրացման ու տեղայնացման գործընթացների ակտիվացմանը: 21-րդ դարից սկսած քաղաքական անջատողականության, ինքնավարության, ինքնիշխանության ու սեցեսիայի գաղափարները վերաարժևորվեցին:

Աշխատության նպատակն անջատման Էության ըմբռնումն է, որի համար անհրաժեշտ է լուծել որոշակի հետապոտական խնդիրներ, որոնցից են` բնութագրել տեսական ու մեթոդական մոտեցումներն անջատողական դրսևորումների ուսումնասիրման համար, հստակեցնել «սեպարատիզմ» և «սեցեսիոնիզմ» հասկացությունների բնույթը:

Ուսումնասիրության օբյեկտը անջատումն է, որը դիտարկվում է որպես քաղաքական գործընթացների բաղկացուցիչ մաս: Իսկ ուսումնասիրության առարկան հանդիսանում է անջատման բովանդակությունն ու դինամիկան, որոնք դիտարկվում են քաղաքական գործընթացներում:

Հետապոտության մեթոդաբանական հիմքը կազմում են վերլուծության, համադրման, համակարգային մոտեցման մեթոդները: Հետապոտության շրջանակներում կիրառվել են տրամաբանական, պատմական, իրավական, մեկնաբանության և այլ մեթոդներ:

Ուսումնասիրելով քաղաքական անջատողականության Էությունն ու բովանդակությունը, կարելի է եզրակացնել, որ ժամանակակից միջազգային հարաբերություններում անջատման միջոցով քաղաքական անկախության հասնելը բավականին տարածված է և «սեպարատիզմ» և «սեցեսիոնիզմ» հասկացությունների նորովի մեկնաբանության անհրաժեշտություն է առաջանում:

Հողվածում դիտարկված են քաղաքական անջատողականության Էության ու բնույթի արդի մոտեցումները: Այդ համատեքստում առաջարկված է անջատողականությունն ուսումնասիրել որպես քաղաքական արդիականացման բաղադրիչ:

Բանալի բառեր` Սեպարատիզմ, սեցեսիոնիզ, պետություն, բաժանում, ավտոնոմիզմ, ինքնիշխանություն, անկախություն, կենտրոնական իշխանություն:

Արդի գլոբալացման պայմաններում քաղաքական գործընթացների մեծ մասը կապված է անջատողականության (*лат. separatatus-անջատ*) խնդիրների հետ: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո ձևավորված Յալթա-Պոտսդամյան համակարգի քայքայումը և ԽՍՀՄ փլուզմանը հաջորդած Չեխոսլովակիայի և

* Հողվածը ներկայացվել է 19.04.2019թ., գրախոսվել` 31.05.2019թ., տպագրության ընդունվել` 17.06.2019թ.:

Չարավարկայի կազմալուծման հիմքում որոշակի դեր են խաղացել նաև անջատողական ձգտումները: Ցանկացած անջատողականություն ունի սեփական պատմությունը, փաստարկները, հիմնավորումները, նպատակները, իրագործման մեթոդները:

«Անջատողականություն» եզրույթը, ժամանակաշրջանով պայմանավորված, տարբեր մեկնաբանություններ է ունեցել: Օքսֆորդի բառարանում սահմանվում է որպես «որոշակի մարդկանց խմբի բաժանում ավելի մեծ խմբից՝ պայմանավորված նրանց եթևիկական, կրոնական, գեղերային առանձնահատկությամբ»¹²⁴: Իսկ ըստ Քեմբրիջի բառարանի՝ անջատողականությունը նշանակում է ընդհանուրից անջատվելու ձգտում (սովորաբար որևէ հանրությունից կամ խմբից): Թեև հաճախ կարող է վերածվել նաև քաղաքական անջատման՝ սեցեսիայի¹²⁵:

Անջատողականությունը մի կողմից՝ հիմնված է ինքնորոշման սկզբունքին, մյուս կողմից էլ՝ խախտում է պետության տարածքային ամբողջականության պահպանման սկզբունքը: Ինչպես փորձը ցույց է տալիս, դա կարող է հանգեցնել միջպետական ու միջազգային հակամարտությունների: Անջատողականության պատճառները շատ հաճախ կապված են մարդու իրավունքների, ժողովուրդների, եթևիկական, ռասայական կամ կրոնական խմբերի իրավունքների խախտման հետ: Այդ առումով անջատողականությունը կարող է դրական նշանակություն ունենալ, ինչպես եղավ գաղութատիրության դեմ պայքարում, որի արդյունքում առաջացան նոր, ինքնիշխան պետություններ: Անջատողական շարժումներն այսօր կարող են բազմաթիվ խնդիրներ ստեղծել ինչպես զարգացած, այնպես էլ զարգացող երկրների համար:

«Սեցեսիա» եզրույթը նույնպես ունի տարբեր մեկնաբանություններ: Ըստ Օքսֆորդի բառարանի՝ այն համարվում է պետության կազմից պաշտոնապես դուրս գալու գործողություն¹²⁶: Իսկ Քեմբրիջի բառարանում այն ներկայացվում է որպես որևէ պետությունից, կազմակերպությունից, տարածքից դուրս գալու և անկախության հասնելու գործընթաց¹²⁷: Այն ներառում է նաև գոյություն ունեցող պետությունից տարածքային անջատում և բնակչության առանձնացում՝ այդ պետության տարածքում նոր պետություն ստեղծելու նպատակով¹²⁸:

«Սեցեսիա» եզրույթը շատ հաճախ կարող է բացասական ընկալում ունենալ, քանի որ այն համարվում է տարածքային ամբողջականության խախտում: Բացասական ընկալումներից խուսափելու համար «անջատողական խմբավորումներ»-ը հաճախ փոխարինում են «անկախություն» եզրույթով¹²⁹: Անկախությունը եթևադրում է նոր պետության ստեղծում, որը պետք է իրագործվի իրավական ճանապարհով, սակայն աշխարհում շատ քիչ երկրներ կան, որոնք թույլ կտան իրավական ճանապարհով իրենց տարածքները մասնատել և նոր պետություններ ստեղծել, հակառակ դեպքում աշխարհը կլիներ ավելի մասնատված, քան այսօր է: Իսկ եթե քննարկենք սեցեսիայի և անկախության ներքին եղությունը, ապա կարելի է փաստել, որ դրանց բուն եղությունը գրեթե չի տարբերվում, քանի որ երկուսի պարագայում էլ նրանց հիմնական նպատակը տարածքային անջատումն ու նոր պետության ստեղծումն է:

¹²⁴ Oxford Living Dictionaries, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/separatist> [հասանելի էր՝ 10.12.2018].

¹²⁵ Cambridge Dictionaries Online, <http://dictionary.cambridge.org/ru/separatism> [հասանելի էր՝ 10.12.2018].

¹²⁶ Oxford Living Dictionaries, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/secession> [հասանելի էր՝ 15.12.2018].

¹²⁷ Cambridge Dictionaries Online, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/secession> [հասանելի էր՝ 15.12.2018].

¹²⁸ Pankovic, A., Radon, P., Secession, Ashgate Research Companion, GB, 2011, p. 1.

¹²⁹ Տե՛ս նույն տեղում:

Ինչպես շատ այլ սոցիալական ու քաղաքական երևույթներ, քաղաքական անջատումը կամ սեցեսիան, որպես հասկացություն, կարիք ունի համակողմանի պարզաբանման: Այդ համատեքստում հատկապես կարևորվում է սեցեսիայի իրավական բացատրությունը, որն, ըստ Ջ.Կրավֆորդի մոտեցման, սահմանափակվում է տարածքային անջատումով, որը հակասում է կենտրոնական իշխանության շահերին¹³⁰: Համատեղ համաձայնեցված տարածքների դուրսբերումը կամ առանձնացումը, համաձայն տվյալ սահմանման, չի համարվում սեցեսիա:

Իրավագիտության տեսանկյունից «սեցեսիա» եզրույթն առավել շատ ներկայացվում է իրավական ակտերի, միջպետական համաձայնագրերի շրջանակներում, և քննարկվում է դրա իրավաչափության աստիճանը, այսինքն՝ ինչքանով է օրինական պետության կազմից դուրս գալը որոշակի պայմաններում: Իսկ եթե դիտարկենք քաղաքական գիտության տեսանկյունից, ապա կարելի է նշել, որ տվյալ ոլորտում առավել շատ քննարկվում են անջատման պատճառները, հետագա քաղաքական զարգացումները և նախադեպային լինելու հանգամանքները կոնկրետ տարածաշրջանային քաղաքական գործընթացներում:

Քաղաքական անջատողականության եուրյունն ավելի պարզ հասկանալու համար պետք է դիտարկենք ոչ թե տվյալ տարածքի նկատմամբ իշխանության կամ ռեժիմի փոփոխության հարցերը, այլ պետք է քննարկենք միջազգայնորեն ճանաչված պետությունների կազմում տարածքների մասնատման խնդիրները: Այսինքն՝ սեցեսիան ներառում է միջազգայնորեն ճանաչված պետության կազմից դրա որոշակի միավորի առանձնացումը, որը ենթադրում է դուրս գալ կենտրոնական իշխանության կառավարման շրջանակներից, ընդ որում՝ և՛ տարածքային, և՛ բնակչության առումով ստեղծելով նոր սուվերեն պետություն:

Ա.Պավլովիչը, ընդհանրացնելով «սեցեսիա» եզրույթի եուրյանը, նշում է, որ այն համարվում է քաղաքական անջատման փորձ, որը կարող է հանգեցնել այլ պետությունների ստեղծմանը տվյալ պետության՝ միջազգայնորեն ճանաչված սահմաններում՝ առանց նախկին իշխանության համաձայնության, որն էլ կարող է ուղեկցվել ուժի սպառնալիքի կիրառմամբ¹³¹:

Ինչպես նշեցինք, իրավագիտության մեջ քաղաքական անջատման վերաբերյալ տարբեր կարծիքներ կան: Որոշները կարծում են, որ ժամանակի ընթացքում հնարավոր է միջազգային իրավունքի նորմերի միջոցով կարգավորել գոյություն ունեցող պետությունների կազմից դուրս գալու և նոր պետություն ստեղծելու իրավաքաղաքական խնդիրները, իսկ մյուս մասը թերահավատ է, քանի որ համոզված են, որ միջազգային իրավունքի նորմերը երբեք չեն կարող դառնալ պարտադրող գործիք:

Այնուամենայնիվ, կարելի է փաստել, որ սեպարատիզմն ավելի շատ քաղաքական գնահատական պարունակող եզրույթ է, իսկ միջազգային իրավունքի տեսանկյունից սեցեսիան ենթադրում է անջատվող սուբյեկտի իրավական գործողությունների ամբողջություն: Սեպարատիզմին քաղաքական գնահատական տալը՝ լինի դրական, թե բացասական, անմիջականորեն կապված է տվյալ երկրի շահերի հետ: Դա կարելի է փաստել ԵՄ օրինակով, որ ընդունում է Կոսովոյի անկախությունը, սակայն անտեսում է Արցախի ինքնորոշումը: Սա ապացուցում է այն հանգամանքը, որ յուրաքանչյուր պետություն կամ միջազգային կազմակերպություն անջատումը դիտում է միայն իր շահերի տեսանկյունից, այլ ոչ թե հարգելով որևէ շրջանում ապրող ժողովրդի ազատ ինքնորոշման իրավունքը:

Անջատողականությամբ զբաղվող շատ հեղինակներ, համեմատելով «բաժանում» ու «անջատում» հասկացությունները, հանգել են եզրակացության, որ

¹³⁰ Տե՛ս նույն տեղում:

¹³¹ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 5:

թեն դրանք ունեն անվանական նմանություն, սակայն իմաստային առումով տարբեր են, քանի որ բաժանումը ենթադրում է երկու լեզվաբանական կողմերի համաձայնությամբ տարածքային բաժանում կողմերի միջև, իսկ անջատման պարագայում անջատվող կողմը չի համարվում լեզվաբանական: Չնայած որոշակի տարբերություններին՝ հաճախ օգտագործվում է նաև «բաժանում» հասկացությունը, որն իրավական տեսանկյունից համարվում է օրինական և կարող է ամրագրվել նաև պայմանագրով: Պատմության մեջ հաճախ կարելի է հանդիպել այդպիսի դեպքերի, որոնցից կարելի է նշել Չեխոսլովակիայի բաժանումը, երբ բաժանման սկզբունքով ստեղծվեցին երկու առանձին պետություններ՝ Չեխիան ու Սլովակիան:

«Սեցեսիոնիզմ» և «սեպարատիզմ» հասկացությունները հաճախ կարող են փոխարինել միմյանց, քանի որ նրանց բառարանային թարգմանությունները գրեթե նույնն են: Անջատողականությամբ զբաղվող մի շարք հետազոտողներ սեպարատիզմը բնորոշում են որպես ավելի լայն հասկացություն, քան սեցեսիան, որը ներառում է քաղաքական օտարում կենտրոնական կառավարությունից և այդ տարածքի նկատմամբ իշխանության վերահսկողության կրճատում:

Ս.Սոկոլովսկին կարծում է, որ ի տարբերություն անջատողականության՝ սեցեսիան ավելի նեղ ու կոնկրետ հասկացություն է, ինչը ենթադրում է պետության կազմից պաշտոնապես առանձնացում, կապերի խզում կենտրոնական իշխանության հետ և ինքնիշխանության ձեռքբերում¹³²: Այնուամենայնիվ, այդ երկու հասկացությունները ենթադրում են կապերի խզում, ինչը տեղի է ունենում անջատվող կողմի և կենտրոնական իշխանության միջև, և հաճախ այդ հակասությունները վերածվում են լուրջ հակամարտության:

Անջատումն ու անջատողական շարժումները կարող են փոխակերպել միմյանց քաղաքական զարգացման տարբեր փուլերում, մասնավորապես նրանց ղեկավարները կարող են փոխել նպատակները, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար շահարկել այդ հասկացության նշանակությունը¹³³: Կարելի է փաստել, որ գրեթե բոլոր անջատողական շարժումներում ղեկավարները կարող են առաջնորդվել նաև անձնական փառասիրությամբ և կարող են կատարել այնպիսի որոշումներ, որոնք կարող են բխել նաև իրենց անձնական շահերից: Մասնավորապես՝ քննարկելով եվրոպական անջատողական շարժումները՝ կարելի է արձանագրել, որ հիմնականում դրանց կազմակերպման գլխավոր դերակատարները որոշ կուսակցություններ են, որոնց նպատակը, բացի անջատվելուց և առանձին պետություն ստեղծելուց, այն է որ ցանկանում են ավելի մեծ իշխանություն ձեռք բերել և ավելի մեծ ռեսուրսների տիրապետել: Այդ պարագայում կարելի է համաձայնվել այն մտքի հետ, որ որոշ կուսակցությունների ղեկավարներ հաճախ շահարկում են «անջատողականություն» հասկացությունը, որը վաղ թե ուշ կարող է ըմբռնելի դառնալ հասարակության համար:

Ա. Բյուկենենայի կարծիքով՝ որոշ դեպքերում անջատումը կարծես բարոյապես արդարացված է, քանի որ այն չի խախտում լիբերալիզմի հիմնական արժեքները, որոնք են՝ ազատությունը և մարդու իրավունքների գերակայությունը¹³⁴: Սակայն, եթե առաջնորդվենք միայն լիբերալիզմի հիմնական արժեքներով, ապա աշխարհում կլինեին ավելի շատ սուվերեն երկրներ, քան այսօր: Աշխարհում աստիճանաբար մեծանում է այն տարածքների թիվը, որոնք ցանկանում են դառնալ անկախ ու

¹³² **Соколовский С. В.**, Права меньшинств: антропологические, социологические и международно-правовые аспекты, Московский общественный научный фонд, 1997, http://society.polbu.ru/sokolovsky_prava/ch18_i.html [հասանելի էր՝ 08.12.2018].

¹³³ Տե՛ս նույն տեղում:

¹³⁴ **Бьюкенена А.**, “Сецессия. Право на отделение, права человека и территориальная целостность государства”, Музей и общественный центр имени Андрея Сахарова, Москва, 2001, <http://old.sakharov-center.ru/publications/sec/002.html> [հասանելի էր՝ 02.12.2018].

ինքնուրույն, սակայն նրանք հաճախ հաշվի չեն առնում այն խնդիրները, որոնք կարող են ծագել կենտրոնական իշխանությունից առանձնանալուց հետո:

«Սեպարատիզմ» եզրույթը հաճախ նույնականացվում է «ավտոնոմիզմ» եզրույթի հետ, ինչը կարող է հիմնավորված լինել այն փաստով, որ ինքնավարությունը հաճախ հանգեցնում է անջատման և կա հստակ տարանջատում այդ երկու հասկացությունների միջև: Դրանք հաճախ կարող են օգտագործվել միմյանց փոխարեն, սակայն ավտոնոմիզմի համար մղվող շարժումներն ավելի չափավոր են և, ի տարբերություն անջատողական շարժումների, պատրաստ են որոշակի փոխզիջումների¹³⁵:

Բ.Ռոհները պետությունը կառուցվածքային համախմբման առումով նմանեցնում է արեգակնային համակարգի հետ, այսինքն՝ եթե արեգակնային համակարգում թուլանա արեգակի ձգողականությունը, ապա որոշ մոլորակներ կհեռանան արեգակից, որին կհաջորդի նաև այլ մոլորակների հեռացումը, և դա կշարունակվի ընդհուպ մինչև արեգակնային համակարգի վերջնական վերացումը: Հնարավոր է նաև հակառակ երևույթը, երբ արեգակի ձգողականության մեծացմանը զուգահեռ այլ մոլորակներ, որոնք նախկինում չեն պատկանել արեգակնային համակարգին, ձգտեն միանալ դրան¹³⁶:

Այս նկարագրությունը հնարավորություն է ստեղծում ավելի պատկերավոր հասկանալու համար անջատողականությունը, որտեղ արեգակը համարվում է կենտրոնական կառավարությունը, իսկ մոլորակները՝ պետության տարբեր տարածաշրջանային բաղադրիչները, որոնք միասին կազմում են պետությունը: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ աշխարհի պետությունների մեծ մասում բնակվում են մեկից ավելի ազգերի ներկայացուցիչներ, որոնք սովորաբար կենտրոնացած են լինում որոշակի շրջաններում, ապա կենտրոնական կառավարության թուլացումից հետո հավանականությունը մեծանում է, որ պետության տարածքային բաղադրիչները կձգտեն ստանալ ինքնավարություն կամ ծայրահեղ դեպքում կփորձեն դառնալ անկախ պետություն:

Ըստ որոշ տվյալների՝ 1990-ական թվականներից ի վեր աշխարհում ստեղծվել է 34 նոր պետություն¹³⁷: Այդ պետություններից շատերն անկախություն ձեռք բերեցին Խորհրդային միության և Հարավսլավիայի փլուզումից հետո: Անջատողական շարժումների արդյունքում հետագայում աշխարհում ստեղծվեցին մի շարք նորանկախ պետություններ, որոնցից են՝ Հարավային Սուդանը, Կոսովոն, Էրիտրեան, Արևելյան Թիմորը, Չեռնոգորիան և այլն:

Եթե քննարկենք անջատողականության տեսահայեցակարգային հիմքերը Ղարաբաղյան հակամարտության համատեքստում, ապա կարելի է փաստել, որ Արցախի ինքնորոշումը չի կարող համարվել անջատման արդյունք, քանի որ այն երբևէ չի եղել անկախ Ադրբեջանի կազմում: Երբ Ադրբեջանը հռչակում էր իր անկախությունը, տվյալ ժամանակ Արցախն իրավական առումով չէր գտնվում Ադրբեջանի հանրապետության կազմում, ավելին՝ 1991թ.-ին Ադրբեջանը իրեն հայտարարեց 1918-1920թթ. Ադրբեջանի դեմոկրատական հանրապետության իրավահաջորդ, որի կազմում Արցախը չկար:

Արցախի ինքնորոշումը եղել է ԽՍՀՄ գործող սահմանադրության համապատասխան, ուստի այն չի կարելի համարվել անջատողական շարժում, քանի որ ԽՍՀՄ փլուզումից հետո ինչպես մնացած այլ հանրապետությունները, այնպես էլ ԼՂԻՄ-ը հավասար իրավունքներ են ունեցել ինքնորոշվելու:

¹³⁵ **Roehner B., Rahilly L.**, Separatism and disintegration, University of Paris 6 (Pierre and Marie Curie), 2016, p.7.

¹³⁶ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 8:

¹³⁷ **Dayton R.**, Separatism, Globalization, and the European Union, Miami-Florida European Union Center of Excellence, Vol. 15 No. 2015, p.3.

Այժմ աշխարհի տարբեր հատվածներում ծավալվում են անջատողական շարժումներ, որոնց նպատակների վերջնակետը նույնպես անկախ պետական միավորի ստեղծումն է: Այդ համատեքստում կարելի է առանձնացնել քրդական անջատողականությունը Մերձավոր Արևելքում, Տիբեթի անջատողականությունը Չինաստանում, Զվերեկի անջատողականությունը Կանադայում և այլն:

Հաճախ անջատողական շարժումները զուգորդվում են ահաբեկչական գործողությունների հետ: Դրա վառ ապացույցներից են ռուս-չեչենական պատերազմի ժամանակ տեղի ունեցած ահաբեկչական գործողությունները: Կարելի է նաև առանձնացնել «Իսլամական պետություն» խմբավորման ահաբեկչական գործողությունները, որոնք նույնպես անմիջականորեն կապված են անջատողականության հետ: Կրոնական ծայրահեղականությունը որպես զաղափարախոսության հիմք ընդունելով՝ նրանք փորձում են ստեղծել համաշխարհային խալիֆայություն:

Ահաբեկչական ակտ կարելի է համարել նաև արցախյան շարժման ժամանակ Բաքվի, Սումգայիթի, Կիրովաբադի և Ադրբեջանի այլ հայաշատ քաղաքներում տեղի ունեցած դեպքերը: Այդ ժամանակ Բաքվի կողմից իրականացվում էին հայության նկատմամբ զանգվածային կոտորածներ, որոնց արդյունքում ունեցանք բազմաթիվ զոհեր, իսկ հայության մնացյալ հատվածը բռնի տեղահանության ենթարկվեց:

Ներկայումս աշխարհում կան անջատողականության մոտ 50 թեժ կենտրոններ, որոնք ներգրավվում են ավելի քան 200 միլիոն մարդու, դրանցից մոտ 20-ը գտնվում է Եվրոպայում: Տարբեր հաշվարկներով Եվրոպայում ներկայումս գործունեություն են ծավալում մոտ 200 անջատողական կուսակցություններ, շարժումներ, կազմակերպություններ¹³⁸: Նրանցից շատերի գործունեությունը համարվում է հակաօրինական, բայց կան նաև օրինական կազմակերպություններ: Նույնիսկ զարգացվածության աստիճանով աշխարհի առաջատար երկրներից Ֆիլիպինիայում նույնպես կան նման կուսակցություններ, ինչպիսիք են՝ «Ալանդի ապագան» և «Սամիի խորհրդարանը»:

Եվրոպայում անջատողական կազմակերպությունների մեծ մասն իրենց գործունեությունը ծավալում են Իսլանդիայում, Իտալիայում և Ֆրանսիայում: Նրանց թվում են նաև այնպիսի հայտնի կազմակերպություններ, ինչպիսիք են՝ բասկյան «Բատասունա» և «Նիցյան ապստամբություն» կուսակցությունները: Ինչպես ցույց է տալիս պատմությունը, արտաքին կամ ներքին որոշակի ազդեցության պայմաններում անջատողական կազմակերպությունների Եվրոպցիան կարող է փոխվել և չափազանց վտանգավոր դառնալ պետությունների համար: Այդ դեպքում առաջ է գալիս նաև «զուլմավոր հեղափոխությունների» կանխման խնդիրը, որոնց հետևանքները հաճախ կապված են անջատողականության հետ:

Այսպիսով՝ ընդհանրացնելով «սեպարատիզմ» և «սեցեսիոնիզմ» հասկացությունների ուսումնասիրումը, կարելի է փաստել, որ թեև դրանք ունեն հասկացության իրազեկումնային նմանություններ, սակայն բուն էությունը տարբեր է, մասնավորապես՝ «սեպարատիզմ» հասկացությունը ենթադրում է ընդհանուրից առանձնանալու ձգտում, իսկ «սեցեսիոնիզմ» հասկացությունն ունի ավելի կոնկրետ բնորոշում՝ համարվում է քաղաքական անջատում և պետության կազմից առանձնացում:

Կարելի է փաստել, որ քաղաքական անջատողականությունը հիմնված է միջազգային իրավունքի՝ ազգերի ինքնորոշման սկզբունքի վրա, սակայն մյուս կողմից այն համարվում է միջազգային իրավունքի մեկ այլ նորմի՝ պետության տարածքային ամբողջականության խախտում: Վերջինս անընդմեջ շեշտվում է պաշտոնական

¹³⁸ Носов М.Г., Сепаратизм в политической Жизни современной Европы, Институт Европы Российской академии наук, Москва, 2015, с. 9.

Բաբվի կողմից Արցախի հիմնահարցի առնչությամբ, սակայն փաստ է, որ Արցախը երբեք անկախ Ադրբեջանի կազմում չի եղել, հետևաբար չի կարող առկա լինել այդ պնդումը:

Կարելի է եզրակացնել նաև, որ յուրաքանչյուր պետություն կամ միջազգային կազմակերպություն, հաշվի առնելով սեփական շահերը, կարող է յուրովի մեկնաբանել քաղաքական անջատողականությունն ու ինքնորոշումը:

Թե հետագայում ինչպես կարող է զարգանալ անջատողականությունը, դժվար է ասել, բայց եթե հաշվի առնենք միգրացիայի, կրոնական առճակատման ու սոցիալական անհավասարության աճը, ապա կարելի է պնդել, որ անջատողական ձգտումները գնալով կմեծանան:

THE ESSENCE AND NATURE OF POLITICAL SEPARATISM

RAFIK AVETISYAN

*PhD Student of the Political Governance and Public Policy
At the Public Administration Academy of the RA,
Yerevan, Republic of Armenia*

The conceptualist perceptions of separatism are examined in the article. In the modern world, the centrifugal modernization trends lead to the activation of integration and localization processes. From the 21st century, the ideas of political separatism, sovereignty and secession have been re-evaluated.

The purpose of the work is to grasp the essence of secession, for which it is necessary to solve certain research problems, such as to describe the theoretical and methodological approaches for studying separatist manifestations, to clarify the nature of the concepts of "separatism" and "secessionism."

The object of the study is the separation that is viewed as part of the political process. And the subject of the study is the content and dynamics of separation, which are observed in political processes.

The methodological basis of the research is the methods of analysis, comparison, and system approach. The study included logical, historical, legal, interpretative and other methods. Studying the essence and content of political separatism, one can conclude that the achievement of political independence by secession in modern international relations is quite common, and there is a need for the interpretation of the terms of "separatism" and "secessionism."

The article considers current trends in the nature and nature of political separatism. In that context, it is proposed to study separatism as a component of political modernization.

Keywords: *Separatism, secession, state, division, autonomy, sovereignty, independence, central government.*

СУЩНОСТЬ И ХАРАКТЕР ПОЛИТИЧЕСКОГО СЕПАРАТИЗМА

РАФИК АВETИСЯН

*аспирант кафедры политического управления и публичной
политики Академии государственного управления РА,
г.Ереван, Республика Армения*

В статье рассматриваются концептуалистические представления о сепаратизме. В современном мире тенденции централизованной и центробежной модернизации приводят к активизации процессов интеграции и локализации. С 21-го века идеи политического сепаратизма, суверенитета и отделения были переоценены.

Цель работы – понимание сути отделения, для чего необходимо решить некоторые исследовательские задачи, такие как: охарактеризовать теоретические и методические подходы для изучения сепаратистских проявлений; уточнить характер понятий "сепаратизм" и "сецессионизм". Объектом исследования является отделение, которое рассматривается как составная часть политических процессов. А предметом исследования является содержание и динамика отделения, которые рассматриваются в политических процессах.

Методологическую основу исследования составляют методы анализа, сопоставления и системного подхода.

Изучая суть и содержание политического сепаратизма, можно сделать вывод о том, что в современных международных отношениях достаточно распространено достижение политической независимости посредством отделения, и поэтому возникает необходимость в новом толковании понятий "сепаратизма" и "сецессионизма".

В статье рассматриваются современные подходы к сущности и характеру политического сепаратизма. В данном контексте предлагается изучить сепаратизм как компонент политической модернизации.

Ключевые слова: *сепаратизм, сецессия, государство, разделение, автономия, суверенитет, независимость, центральное правительство.*